

82

сигнатура

1 326

Галина Серебрјакова

КАРЛ МАРКС

/Романсирана биографија/

У знаку обележавања стогодишњице смрти Карла Маркса, доносимо за наше читаоце одломак из књиге под горњим насловом, коју је 1982 године објавила „Свјетлост“ из Сарајева.

У лето 1847. године у Лондону је одржан конгрес „Савеза праведних“. Карл није могао да оде јер није имао новаца. У име Бриселског комитета у Енглеску је отишао Волф, а у име Париског — Енгелс.

На конгресу је био усвојен привремени статут који је затим дат на претрес појединим комитетима ради коначног усвајања. „Савез праведних“ је на приједлог Маркса и Енгелса претворен у Савез комуниста.

Он је поставио пред себе велики циљ — обарање власти буржоазије, успостављање владавине пролетаријата, стварање новог друштва — без класа и без приватне својине.

Ранија парола „Сви људи су браћа“ била је замијењена. Нови позив се први пут појавио у рано прољеће у првом броју „Комунистичког часописа“. Он је гласио: „Пролетери свих земаља, уједините се!“

Сједнице конгреса протицале су бурно. Међу лондонским комунистима било је присталица француског утописте Кабеа, који је маштао да оде у Америку и тамо организује земљу из фантазије, Икарију.

Етјен Кабе је писао: „Овдје нас прогања и влада и свештенство, и буржоазија, па чак и револуционарни републиканци. Овдје нас нападају и клевећу и на све могуће начине покушавају да нас униште и физички и морално. Зато хајдмо да напустимо Француску и одемо одавде у Икарију“. Он је предлагао да се организује комунистичка ко-

лонија преко океана и стигао у Енглеску да би иступио у Лондонском просвјетном друштву. Његов нацрт је био одбачен.

Карл је будно пратио све што се збива у Европи и запажао је знаке револуционарне буре која се брзо приближавала. У цијелој западној Европи продубљавана је трговачко - индустријска криза. Она се изузетно тешко одразила на живот радника и занатлија Енглеске, Њемачке и Француске. Ситни и средњи предузимачи били су присиљени да затварају своја предузећа и отпуштају раднике. Незапосленост је расла из дана у дан. Година 1847. била је у Европи неродна и немаштина је притискивала сиротињу. Почела је глад, а с њом и болештине. Тифус је косио читава насеља у Њемачкој и Француској. Цијене су расле. Трговци и капиталисти су се богатали, а сиротиња пропала. Избијале су побуне гладних. Народ је разбијао пекаре.

У великим индустријским градовима избијали су штрајкови који су пријетили да прерасту у устанке.

Маркс и Енгелс нису сумњали да ће ускоро доћи до демократске револуције у западној Европи. Трудиле су се да што прије и што чвршће окупе револуционарну партију радничке класе.

Савез комуниста је основао много просвјетитељских кружока. Њихов задатак је био да пропагирају политичке идеје, да придобијају нове чланове, као и да проширују знање радника, уче неписмене читању и писању и организују библиотеке.

„Њемачко радничко друштво”, чији је секретар био Волф, окућало се сриједом и недељом увече. Сриједом су обично претресана питања свакодневних потреба радника и чланова Савеза посебно. Недјељом је даван седмични преглед политичких догађаја, послје чега су чланови Друштва пјевали, рецитовали пјесме и забављали се.

Радничко друштво закупило је за своје састанке велику свијетлу салу у ресторану „Лабуд”. Осим мушкараца, чланова Друштва, којих је било најмање стотину, у сали је било обично исто толико и жена. Сви су се понашали потпуно неусиљено.

Предсједник Друштва Карл Валау заузимао је мјесто за столом на подијуму и почетак састанка означавао би ударањем звончета.

Кад би се утишали говор, шале и смијех, састанак би отпочињао.

У сали је било људи разних националности. Осим Нијемаца, Француза, Италијана и Белгијанаца, долазили су и Пољаци. У Бриселу је живио Јоахим Лелевел, један од најсмјелијих револуционара демократског крила полске емиграције.

Још у вријеме револуције 1830. године тај зрели, тада четрдесет пегодишњи човјек, издвајао се међу онима који су подигли заставу борбе. Њега су се плашили аристократе Сејма. Лелевел је критиковао ускост погледа шља

ПОБЕДА
ОКТОБРА

хте и говорио да револуција није била ни национална ни социјална. Она ништа није носила народу.

Лелевел је позивао на оружје све Пољаке без изузетка, тражио је права за све националности које су насељавале Пољску, борио се да се сељацима додијели земља. Желио је да претвори борбу за независност у рат за слободу која ће захватити сву мрачну и конзервативну Европу. Потребе свих народа нису га занимале мање од потреба пољског народа. Приближујући се шездесетим годинама, живећи у изгнанству у Бриселу, Лелевел није био остарио духом.

На састанке је често долазио Енгелс. Једном приликом у салу је с њим ушла млада жена свијетле косе. Њене очи су сијале, с нескривеном радозналешћу је гледала све око себе, гласно се смијала и неколико пута се без уштедања привила уз Фридриха. То је била Мери Бернс, која је прешла Ламанш да би се видјела са својим будућим мужем.

Када би говорио, Вилхелм Волф је обично заузимао мјесто за дрвеним пултом на десној страни подијума. Говорио је једноличним, помало пригушеним гласом. Без обзира на то што Вилхелм није прибјегавао никаквим ораторским лукавствима, што није гестикулирао и није се трудио да добро смишљеном реченицом, изненадном паузом привуче пажњу на себе, његове говоре људи су с пажњом слушали. Није само једноставност излагања присиљавала тако многољудан и разнолик по саставу скуп да га слуша с напрегнутом пажњом. Волф је обогатио слушаоце знањем и чињеницама. Понекад би се осмјехнуо и тад би његово лице постало младо и озарено сјајем. Нестајале би боре на челу, очи су блистале и сва његова душа, која је жељела добро и срећу свима на свијету, отварала би се у том осмијеху.

Волф је говорио о томе шта се тих дана догађа у Ирској, помагао је људима да схвате у чему се састоје социјалне противрјечности у Француској, у чему је дволичност њемачке владе; зашто пруски краљ покушава да изазове сукоб између радника и богаташа; објашњавао је окупљенима шта је дао енглеским радницима и малољетницима закон о десеточасовном радном дану који је Парламент усвојио послје дугогодишње истрајне борбе.

Убрзо по завршетку Првог конгреса Савеза комуниста Енгелс је стигао у Брисел. Заједно с Карлом организовао је мјесну организацију Савеза, за чијег је предсједника био изабран Маркс.

Крајем септембра, кад је бриселски ваздух посебно прозрачан и на алеји Лујзе вјетар кида и витла лишће липа, кленова и кестена, исто тако златастоцрвених као и стрми кровови од црепова на строгим и узаним кућама, Карл је отпутовао у Холандију. Тамо је тебало да добије свој дио наследства послје смрти једног мајчиног рођака.

ПОРБА
ОКТОБРА

Фридрих је остао у Бриселу. Једног јутра изненада је добио позивницу за банкет. Да би одвратили сумњу полиције, револуционари су се окупљали на своје радне састанке под видом банкета у специјално закупљеним салама хотела или кафана. Енгелс је, међутим, одмах схватио да ће сусрет тог пута бити друкчији. Позивао га је Борнштет.

Адалберт фон Борнштет није више крио своје незадовољство „Радничким друштвом” а посебно активношћу Маркса и Енгелса у њему. Препустивши лист Карлу, он није предвидио шта из тога може испасти. Маркс и Енгелс су уз његову помоћ распалили неугасиви пламен ефикасног комунизма!

ПОВЕРА
СЕКРЕТ

Адалберт и неколицина из њемачке колоније — имућни људи и умјерени демократи Зајлер, Хајлберг и други, увријеђени што су их Маркс и Енгелс у више наврата нападали због палитичке непостојаности и колебаљивости — одлучили су да поткопају „Радничко друштво” тиме што ће створити друго, и тиме ослабити Марксов утицај.

Тих дана Борнштет је пао у очајање и његово беживотно лице, налик на гипсану маску, још више издужило. Први пут му није пошло за руком да врти око прста потребне људе. Не само да су „Њемачке бриселске новине” измакле његовој контроли, већ ни у „Радничком друштву” он није успио да стекне било какав утицај. Узалудно покушавајући да задобије повјерење и уздигне се, он је поклатио „Њемачком радничком друштву” 26 књига за библиотеку и 27 географских карата. Радници су примили поклон са вахвалношћу, али се све на томе и завршило. Нису га изабрали због тога за почасног члана, нити за руководиоца Савеза, нису подигли његово попрсје, како је то био обичај.

Напротив, што се Борнштет више трудио да се допадне радницима уколико је више изазивао код њих неповјерење и предострожност. Здрав, природан инстинкт им је говорио да се тај човјек који им се приказује као пријатељ односи према њима са висине.

Кандидатура Борнштета је при ступању у Друштво требала да буде стављена на дискусију на приједлог словослагача новина које је он издавао, исто као и било ког столара, колара или каквог другог занатлије. Адалберт је био бијесан и, окупивши око себе незадовољнике, одлучио је да Друштву зада ударац у леђа. Сачекао је тренутак кад је Маркс отишао у Холандију и почео је да дјелује.

Ускоро се сазнало да Борнштет приређује интернационални банкет.

Размишљивши о свему због чега би могао да буде приређен тај банкет, Енгелс се коначно увијерио у своје сумње у погледу Борнштетових интрига и пожурio је к Вилхелму Волфу. Тамо је стигао и Карл Валау.

Предсједник и секретар Друштва су заједно с Фридрихом закључили да на банкет морају да дођу не само они него још и неколицина радника. Требало је бити спреман на све и подржати Белгијанце против буржоаских демократа. Тридесет чланова „Њемачког радничког друштва“ изразили су жељу да ради тога пођу на банкет.

У понедељак, 27. септембра, Волф је успио да сазна Борнштетову намјеру. Организатори су замислила да организују међународну „Демократску асоцијацију“. За почасног предсједника требало је да буде изабран славни али остарјели учесник белгијске револуције 79-годишњи генерал Мелине. За стварног вођу асоцијације предвиђен је Жотран, рјечити и утицајни белгијски адвокат. Од два потпредсједника један је требало да буде Нијемац, и то пожељно би било радник.

Енгелс је одмах предложио Карла Валауа, али његова кандидатура је отпала, јер словослагач није говорио француски, што је био обавезан услов за избор у руководство међународне асоцијације. Ма колико је Фридрих наговарао Волфа да замени Валауа ради користи заједничке ствари, овај је то одлучно одбио.

Потпредсједник би требало да будеш ти, Енгелс —
— инсистирао је Вилхелм.

— Изгледам сувише млад.

— То није разлог. Можемо бити изложени свакојаким случајевима. Радићемо с таквим вјештим интригантима као што је Борнштет и његова клика, а ти можеш изаћи на крај с њима.

Енгелс је пристао.

Сала за банкет била је закупљена у кафани „Лијежанин“ на узаном и дугачком тргу Палате правде.

Фон Борнштет, главни организатор и домаћин вечери, дошао је много прије одређеног времена и с неуобичајеном за њега живошћу почео да даје упутства келнерима који су размјештали вазе са цвијећем и воћем и вина на дугачким столовима, поређаним у виду слова „П“. Најзад су се појавиле и званице: Пољаци, Италијани, Белгијанци, Нијемци. Кад је угледао Енгелса и његове пријатеље, фон Борнштет је једва успио да сакрије своју узнемиреност.

— Погледај Борнштета — рекао је Фридрих Волфу — како се устумарао, трчи од једног до другог узваника и очевидно интригира.

Најзад је свих 120 гостију посједало за сто и почеле су здравице. Пили су стојећи за мученике слободе, за братство и јединство. Једини Рус који је присуствовао банкету предложио је да се здравица дигне за револуцију и пропаст деспотизма.

Енгелс је, забацивши лијепу главу, дигао чашу за успомену на велику француску револуцију. Језици су се одријешили, бивало је све бучније и бучније.

ПОРЕБА
ОКТОБРА

Швајцарци су се кучали с Италијанима, Нијемци — с Пољацима, Фрацузи су ватрено грлили Белгијанце. Говорници су говорили на фламанском, француском, њемачком, пољском, обраћали се народима Енглеске, Русије, Белгије и Њемачке, позивали их да се уједине и успоставе правичност и слободу.

Кад су говори завршени и окупљени се прихватили колача и кафе, фон Борнштет је рекао да треба да отпочну избори за чланове организационог комитета и испред Нијемаца истакао је приједлог за потпредседника Карла Валауа. Вилхелм Волф се одмах подигао и предложио Енгелсову кандидатуру. Ово име присутни су дочекали громким аплаузом. Бијесном фон Борнштету није ништа друго преостало до да се извјештачено смијешу.

Даље су избори текли глатко.

Стицајем околности сутрадан послије банкета фон Борнштет је требало да буде примљен у чланство „Радничког друштва“. Ево шта је Енгелс писао о томе 30. септембра у писму Марксу:

„... Ријеч се повела о Борнштетовом питању... Први се дигао Хес и поставио Борнштету два питања која су се односила на скуп у понедељак. Борнштет се извукао лажима, а Хес је био толико слаб да је рекао да је *satisfait**. Јунге је напао Борнштета лично због његовог говора у Друштву... Иступали су још многи други. Једном ријечји, опијен побједом, господин фон Борнштет је морао да прође кроз шпалир. Радници су се понашали према њему веома лоше, и он је био веома запрепашћен — он, који је сматрао да се дарујући књиге оградио од свога — да је одговорио слабо, помирљиво и суздржано... Тада сам узео ријеч ја и,

разоткривши сву ту интригу оповргао све те Борнште-
тове махинације, једну за другом и напосљетку сам
рекао: Борнштет је интригирао против нас, хтио је да
нам створи конкуренцију, али ми смо га побједили и зато
можемо сад да га пустимо у Друштво. Док сам говорио
— боље него икада досад — често су ме прекидали
аплаузом, а нарочито кад сам рекао: „Та господа су
мислила да је побједа већ на њиховој страни зато што
ја, њихов потпредсједник, одлазим, али они нису помис-
лили на то да између нас постоји још један коме то
мјесто припада по праву — једини који овдје, у Бриселу,
може бити представник њемачких демократа, а то је —
Маркс” — ту се разлегао громки аплауз... Наши
радници су се у цијелом том догађају држали изван-
редно... понашали су се према Борнштету хладно и
безобзидно, и кад сам завршио свој говор, могао сам
да га уништим, и то уз сагласност огромне већине... Али
ми смо поступили с њим горе, примили смо га онако
посрамљеног. На Друштво је овај догађај оставио из-
ванредан утисак; први пут су наши радници одиграли
улогу, држали у својим рукама митинг без обзира на
све интриге и одржали лекцију човјеку који је хтио
да се прави важан пред њима. Само је неколицина
трговачких помоћника и сличних била незадовољна, али
је маса била одушевљена. Осјетили су какву снагу
представљају кад су удружени”.

ПОВЕЉА
ОКТОБРА

Истовремено је Енгелс написао писмо Жотрану у
коме га извјештава да због одласка неће да буде пот-
предсједник организационог комитета асоцијације.

Мјесец и по дана послје организовања „Демо-
кратске асоцијације” Маркс и Ембер су били изабрани
за њене подпредсједнике. Статут овог друштва потписало
је око шездесет белгијских, пољских, француских и ње-
мачких докумената. Осим Маркса, од Њемаца су га
потписали Георг Верт, Мозес Хес, Вилхем Волф, Ферди-
нанд Волф, Стефан Борн и Алберт фон Борнштет.

У једно сумрачно јесење вече Карл се на путу
за Лондон задржао у Остендеу. Крај саме станице, преко
пута базена, налазио се хотел „Круна”, гдје га је очеки-
вао Енгелс. Сутрадан пријатељи су се упутили у Довер.
Заједно с Фридрихом он се припремао за учешће у раду
другог конгреса Савеза комуниста. На њему је требало
усвојити статут и претрести нови програм.

Осим тога, Карл је требало да као специјални
представник „Демократске асоцијације” поздравни ми-
тинг посвећен годишњици пољског устанка 1830. године.

Митинг је одржаван у сали удружења „Лондонског
просвјетног удружења њемачких радника”, чији су

оснивачи седам година прије тога били професор Шапер, обућар Бауер и часовничар Мол, који је недавно боравио у Бриселу.

Окупљени су препознали Маркса и дочекали га гласним узвицима и громким аплаузом.

— Стара Пољска је, ван сваке сумње, нестала — рекао је Карл, полевши се на трибину. Његов снажан глас одјекивао је кроз салу. Црнурасто лице оратора и очи које су сјактиле приковале су пажњу присутних. — И ми ништа мање од других желимо њену обнову. Али нису само пропале стара Пољска, стара Њемачка, стара Француска, стара Енглеска — читаво старо друштво је преживјело свој вијек. Пропаст старог друштва не представља губитак за оне који немају шта да изгубе у том друштву, а у свим савременим земљама у таквом положају се налази огромна већина.

Затим је Карл објаснио да је ослобађање угњетених трудбеника повезано с побједом пролетаријата над буржоазијом и ма у којој земљи да побједи радничка класа, она ће помоћи свим поробљеним народима. Када би у Енглеској чартисти узели власт, то би био почетак ослобођења свих осталих пролетера, ма гдје се они налазили, свих народа уопште.

Завршивши свој говор уз повике одобравања, Карл је пренио поздрав „Демократске асоцијације“ „Братским демократима“.

Затим се на трибину попео Енгелс. И кад је он јасно и гласно рекао: „Ниједна нација не може постати слободна а да у исто вријеме настави да угњетава друге нације“ — Енглези, Пољаци, Французи, Белгијанци, Нијемци и Италијани дочекали су његове ријечи с бучним одобравањем. Између представника многих нација успостављено је на том скупу потпуно и искрено слагање. У знак јединства Гарни и Енгелс су предложили да поздраве демократске листове — енглеску „Сјеверну звијезду“, француску „Реформу“ и „Њемачке бриселске новине“ — и тад се три пута као ураган заорио пљесак. Сви присутни су, подигавши се и скинувши капе, запјевали „Марсељезу“. Гласови су се сјединили као и срца присутних људи.

Одмах послје митинга, у тој истој сали, отпочео је други конгрес Савеза комуниста.

Ватрене дискусије о статуту и програму трајале су више од десет дана. На завршетку дебате Марксу и Енгелсу било је повјерено да изложи у форми манифеста принципе комунизма.

Његови првобитни називи — „Исповиједање вијере“ и „Катехизис“ — били су одбачени. Енгелс је предложио да се тај веома значајан документ назове „Манифест Комунистичке партије“ и Карл га је подржао.

Прије но што ће поћи у Брисел, два пријатеља су боравила у Манчестеру. Док је Фридрих извршавао очеве поруке, Маркс је сате проводио у библиотеци.

Он је и тог пута прочитао мноштво књига, прегледао Годвинову „Политичку правичност“, под чијим су се утицајем формирали Оенови погледи. Годвин, веома образован, смио у размишљању, већи дио живота је био осуђен да иде усамљен, својим сопственим путем.

„Биће одређује свијест и формира човјечји карактер“ — писао је ученик Холбаха и Лока у својој књизи која је дигла толико галаме. „Врлина и grijех нису последица урoбених својстава, већ су последица околности...“; „Инстинкти и наслеђе једва да постоје, и у сваком случају не играју пресудну улогу у формирању човјека...“; „Ствари треба да припадају онима у чијим рукама су оне најпродуктивније...“.

ПОРБА
ПОРБА

Ове изванредне Годвинове мисли допале су се Карлу.

Маркс је радознано посматрао живот и обичаје Енглеза.

Енглеска је колијевка екстремног, крајње суженог индивидуализма. Изблиједјелу, ратоборну ријеч „независност“ грађани Њеног Величанства примили су као могућност да не познају ни свог сусјода. Мистер Браун се поноси тиме што послјије четрдесет година живота зид до зида, баште уз башту, не познаје мистера Смита.

Маркс и Енгелс су били весели, љубазни и једноставни у опхођењу с људима. Пред њима су се отварале и најзатвореније природе. Позивани су и у куће надувених ситних буржуја. Говорили су им:

— Ми, нека је хвала небу, нисмо имали потребе за сусједским услугама, јер смо били људи довољно обезбијеђени да бисмо били независни. У нашим кућама има свега, како се не бисмо задуживали и један другог сметали.

Карл и Фридрих су много чешће боравили на периферији Манчестера и Лондона у становима радника него код буржуја. Тамо су видјели много туге и неописиве биједи. Па ипак се тамо дисало лакше и људи се нису крили један од другог, као плашљиви пужеви.

Међутим, Марксову пажњу није привлачио толико начин живота Енглеза корико, прије свега, економија ове напредне индустријске и колонијалне земље, њене дубоке противрјечности и раднички покрет у успону. Али тог пута боравак у Енглеској није био дуг. Убрзо се

Маркс вратио у Брисел, а Фридрих је отишао у пријестоницу Француске.

Енгелс је провео у Паризу мјесец дана. У свим слојевима становништва земље расло је незодовољство. Фабриканте и индустријалце притисри су са свих страна банкари који су се ослањали на краља и његову владу. Народ је био доведен до крајњих граница егзистенције биједном зарадом уз 12-14-часовни радни дан. Краљев љубимац Гизо био је омражен међу многима. Али он је био убијеђен да ће уз помоћ оружја задржати Француску у потчињености краљу, заборавивши на ријечи једног од највјештијих политичара — Таљерана да се бајонетима може постићи све, али се на њима сједити не може.

Многе вечери зиме 1847. године Фридрих је провео на скуповима радника и занатлија. Он је говорио о томе шта се догађало на Лондонском конгресу; понекад је морао жестоко да расправља с противницима комунизма.

Као што искусни шумар одређује по шуштању лишћа у круни дрвећа приближавање буре, Енгелс је предвидио по многим знацима у политичком животу и економици да се ближи нови полет револуционарног покрета.

Енгелс је одлучио да Нову, 1848. годину дочека на банкету њемачких револуционарних емиграната у Паризу. Банкети су тад били у моди у свим слојевима друштва.

Енгелсова револуционарна пропаганда одавно је већ узнемирала француске власти. Крајем јануара добио је наређење да у року од двадесет четири часа напусти Париз иначе ће бити предат пруским властима. Усред ноћи полиција је упала у његов стан и захтијевала да смијеста напусти земљу. Истовремено су били похапшени многи њемачки радници-емигранти. Сви су они оптужени за пропагирање комунизма. 31. јануара Фридрих је стигао у Брисел.

За то вријеме Маркс је завршио „Манифест Комунистичке партије“; радио је надахнуто, заборавивши на све остало. Сваку поставку тог документа он је давно донио. Али многе мисли је наново дотјеривао.

Међу биљешкама о заради, у свешчици датираној децембра 1847. године, којом се он служио као концептом приликом држања популарних предавања, било је записано:

„... све такозване више врсте рада — умни, ум-
јетнички и сл. — претворили су се у предмете трговине
и лишили се, на тај начин, свог пређашњег ореола. Ка-
кав је огроман прогрес представљало то да су се све
функције свештеника, љекара, правника итд., па према
томе, религија, правна наука итд., почеле опредјељивати
претежно по њиховој трговачкој вриједности”!

Ове чудесне мисли и закључци пренијели су у ци-
зелираним реченицама „Манифеста”. Маркс је писао о
савременој буржоаској власти да је „... љекара, прав-
ника, свештеника, пјесника, научника она претворила у
своје плаћене најамне раднике”.

ПОВЕРА
КРГОВА

Карл је радио споро, безброј пута прерађујући
реченице и одбацујући све што му се чинило сувишним.
Сваку мисао, сваку ријеч дуго је бирао, испитивао,
шлифовао, као најстрпљивији и најпедантнији брусач
драгог камења. Он је стварао непревазиђен по сликов-
итости, прецизности и јасноћи документ, као умјетничко
дјело, из једног комада.

Џени је стално преписивала његов рукопис, час
се чудећи, а час гунђајући:

— Колико пута ћеш поново брусити, прецизирати
смисао, замјењивати ову или ону ријеч? Кад ћеш нај-
зад бити задовољан оним што си урадио? По трећи пут
већ преписујем цио текст, а поједине странице — ни
броја се не зна.

Вријеме је пролазило. У Лондону, у Савезу кому-
ниста већ су почели да сумњају да ће Маркс и Енгелс
испунити своје обећање.

И најзад, наступио је час кад је Џени завршила
с преписивањем рукописа. Његове прве ријечи звучале
су као надахнута поетска строфа:

„Авет кружи Европом — авет комунизма” — изго-
ворила је гласно Џени прве ријечи „Манифеста”. —
— „Све силе старе Европе удружиле су се у свету
хајку против те авети: римски папа и руски цар, Ме-
терних и Гизо, француски радикали и њемачки поли-
цајци”.

„Манифест Комунистичке партије”, завршен по-
следњих дана јануара 1848. године, био је упућен у ру-
копису у Лондон, Централном комитету Савеза кому-
ниста.

Скорашњи Марксов и Енгелсов познаник, кројач
Фридрих Леснер, активни комуниста, чим је рукопис
стигао, одмах га је однио у једну од лондонских штам-
парија.

„Манифест Комунистичке партије” изишао је из штампе крајем фебруара 1848. године. Књига је имала 23 странице. Имена аутора — Маркса и Енгелса — у том издању нису била објављена.

„Манифест” је представљао први програмски документ марксизма. У њему су у сажетој и јасној форми изложене основне идеје научног комунизма, отворено проглашени коначни циљеви борбе пролетеријата. С генијалном јасноћом, надахнутом ријечи која је звучала као поезија, Маркс и Енгелс су у том дјелу изложили нови поглед на свијет, досљедни материјализам који је обухватао и област социјалног живота; дијалектику, као најсвестраније и најдубље учење о развиту; теорији класне борбе и историјску револуционарну улогу пролетеријата.

У првој глави „Манифеста” названој „Буржуји и пролетери”, говори се о суштини капиталистичког начина производње, експлоатацији, разоткривају се живе ране и непомирљиве противрјечности капитализма, научно се образлаже његова пропаст и указује пут ка новом друштвеном уређењу — социјализму. Маркс и Енгелс су писали да је сва историја друштва, изузев првобитног родовског уређења, била историја борбе класа. Буржоаско друштво поцјепао је на двије непријатељске основне класе — буржоазију и пролетаријат.

За релативно кратко вријеме капитализам је по цијену пљачкања, разбојништва, необуздане експлоатације пролетера развио моћне производне снаге, створио технику савршенију него у феудализму; поникла је крупна машинска производња, створено је свјетско тржиште. Буржоазија је потчинио село владавини града. Капиталисти су појурили у најудаљеније земље. Економски владајућа класа захватила је и политичку власт и начинила државну власт оруђем класних интереса буржоазије за тлачење радних људи.

Али капиталистичко друштво, као што су то научно показали Маркс и Енгелс у „Манифесту”, крије у самом себи непомирљиве унутрашње противрјечности које чине неминуим његову пропаст. Буржоаски производни односи постали су уски за даљи развој производних односа. Они су се претворили у кочницу, у препреку за даљи пораст производње. О томе свједоче економске кризе које неминуовно настају као резултат основне противрјечности капитализма на коју је указао Маркс — противрјечности између друштвеног карактера производње и приватног облика присвајања.

Буржоазија је постала реакционарна класа која кочи прогрес друштва. Али сам капиталистички поредак

је већ родио људе који ће уперити своје оружје против буржоазије — савремене раднике, пролетере.

У „Манифесту Комунистичке партије” приказана је и свестрано образложена улога радничке класе као гробара капитализма и творца комунистичког друштва, као једине до краја досљедне револуционарне класе.

„Од свих класа које се сад супротстављају буржоазији, само пролетаријат представља истински револуционарну класу. Све остале класе дегенеришу се и пропадају с развитком крупне индустрије, док је пролетаријат њен сопствени производ”.

ПОБЕДА

Прва глава завршава се генијалним научним предвиђањем неизбежности обарања капитализма и тријумфа пролетаријата. Пропаст буржоазије и победа радничке класе, писали су Маркс и Енгелс, подједнако су неизбежне.

У глави „Пролетери и комунисти” говори се о томе да комунисти — предани, пожртвовани борци за ствар пролетаријата, немају никаквих интереса који се разликују од интереса читавог пролетаријата. У пракси они представљају најодлучнији дио радничких партија свих земаља који увијек подстиче на кретање напријед, а у теориском погледу они имају пред осталом масом пролетеријата преимућство у томе што схватају услове, ток и опште резултате пролетерског покрета.

Једна од централних идеја „Манифеста” јесте идеја о диктатури пролетаријата — основи марксизма. Маркс и Енгелс указују:

„Први корак у радничкој револуцији јесте претварање пролетаријата у владајућу класу, освајање демократије.

Пролетеријат користи своју политичку владавину да би корак по корак отео од буржоазије сав капитал, концентрисао сва оруђа за производњу у руке државе, тј. пролетеријата, организованог као владајућа класа и што је могуће брже увећао укупност производних снага”.

У „Манифесту” су Маркс и Енгелс подвргли жестокој критици савремене реакционарне буржоаске и ситнобуржоаске струје, као и различите облике реакционарног социјализма: феудални социјализам, ситнобуржоаски социјализам, такозвани њемачки, или „историјски” социјализам. У „Манифесту” је разобличен конзервативни или буржоаски социјализам Прудона. Маркс и Енгелс су изнијели свој став и према различитим системима утопијског социјализма, показали њихову нереалност и у исто вријеме

разоткрили оно рационално што је постојало у погледима социјалиста-утописта — Сен-Симона, Ш. Фуријеа и Р. Овена.

„Манифест Комунистичке партије” обухватио је све области политичког и социјалног живота земље.

Овај генијални историјски документ завршава се гордим позивом на пролетерску револуцију:

„Нека владајуће класе дрхте пред комунистичком револуцијом. У њој пролетери немају шта да изгубе осим својих окова. А добиће читав свијет.”

ПОРБА
БОРБОРА

Свака Маркова и Енгелсова мисао изречена у „Манифесту” о будућем срећном бескласном комунистичком друштву припада вјечности.

Убрзо по објављивању „Манифеста” радници су сазнали за њега и оцијенили га. Пажљиво су читали књижицу у зеленим корицама. Читали су је наглас онима који још нису били довољно писмени. Свака ријеч „Манифеста” звучала је свима као откровење:

„... Друштво се све више и више цијепа на два непријатељска табора, на двије крупне класе које стоје једна наспрам друге — буржоазију и пролетаријат...

... Данашња државна власт јесте само комитет који управља заједничким пословима цјелокупне буржоаске класе...

... У леденој води егоистичне рачунице она је утопила свете дрхтаје побожног заноса, витешког ентузијазма, малограђанске сентименталности. Она је лично достојанство човјека претворила у прометну вриједност и на мјесто безбројних повељама признатих и извојеваних слобода ставила једну, безочну слободу трговине.

... буржоазија није само исковала оружје које јој доноси смрт; она је створила и људе који ће уперити то оружје против ње — модерне раднике, **пролетере**.”

„Манифест Комунистичке партије” је учио борби и побједи.”

Радници су, осмјехујући се онако како се осмјехују сужњи пред којима су се најзад отворила врата тамнице, понављали:

„Пролетери свих земаља, уједините се!”

Тих дана свијет је обишла вијест о револуцији која је почела у Паризу. Пао је пријесто Луја Филипа. Револуција је збрисала буржоаско-краљевску власт и, као ватра по сухој трави, пренијела се у Белгију. Краљ Леополд I је успио лукаством, и што је главно, уступцима да спрјечи свој пад. Он је сазвао либерално настројене ministre, посланике у Парламенту и градоначелнике и изјавио да ће се одмах потчинити и сам одрећи прије-

стола ако буде таква воља народа. Леополд I је све то говорио оборивши поглед, уздишући тако драматично, изражавао је такву покорност да су присутни посланици-буржуји у пријестониј сали били ганути до суза и похитали да га умире, говорећи да немају никакве намјере ни против њега лично, ни против краљевске власти у Белгији.

Тек што се завршила та дирљива сцена, а Леополд I је наредио војсци да разјури народне скупове који су почели да се стихијски окупљају на трговима града. У исто вријеме полиција је добила наређење да појача надзор над револуционарима-емигрантима из других земаља. Власти су страховале од народних маса, а посебно од радника.

Чим је вијест о револуцији у Паризу стигла до Марксове кућице, узбуђење и радост захватили су све. Најзад!

До касно у ноћ нико у Марксовој породици није спавао. У дечјој соби сад су се налазила три креветића. Цени је родила сина. Мали Едгар, који је добио име по Ценином брату, најмилијем Карловом пријатељу из дјетињства, био је миљеник цијеле породице. Дијете је изненађивало све мудрим погледом крупних тамних очију и лијелим високим челом.

Тог дана пуног узбуђења Карл је закључио да је одсад његово мјесто у Паризу. Тамо је упутио писмо у коме је молио да се стави ван снаге наређење о његовом прогонству и почео с припремама за одлазак. Дуго су код њега сједили пријатељи с којима је он дијелио мисли о револуцији, о томе како комунсти треба да дјелују.

Краће вријеме прије тога Карл је добио невелико наследство. Свој новац је одмах предао за куповину оружја. И остали чланови „Радничког савеза“ давали су колико ко је могао. За прикупљени новац купљени су револвери, пушке, каме.

Неколико дана касније, у суботу увече, изненада, Маркс је добио хитно краљевско наређење да у току 24 сата напусти Белгију. То га није огорчило. Карл, Цени и Ленхен почели су да пакују кофере и спремају се за пут. У тим хитним припремама помогло им је неколико пријатеља који су случајно навратили до њих.

Кад су се послије поноћи сви разишли, Карл је по обичају заједно са Цени кренуо у дечју собу да види поспалу дјецу. Наједном се на улазним вратима разлегло снажно лупање. Ленхен, која је завршавала с прањем судова у кухињи, пожурила је да отвори. Карл се за то вријеме поново латио паковања својих кофера. Супротно белгијском закону који је забрањивао нарушавање неприкосновености стана грађана између заласка и изласка сунца, десет наоружаних полицијских агената, на челу са полицијским комесаром, упали су у Марксов стан и наредили му да пође с њим у затвор градске вијећнице. Ни-

ПОБЕДА
ОКТОБРА

какав налог за хапшење није му био показан. Рекли су само да му, наводно, нешто с пасошем није у реду.

У кући је настала узбуна. Само је Маркс остао миран и покушавао да смири своју узбуђену жену.

Џени је ишла за Карлом као да је тиме хтјела да га задржи. Мисао да ће остати без мужа, сама у том стану, доводила ју је до очајања.

— Каквим правом смију да те хапсе? То је самовоља. Одмах ћу поћи магистру јавне безбједности, дићи ћу на ноге све оне у којима још има части и савјести. Све ћу рећи шта мислим о њиховом поретку — говорила је она.

ПОВРАТА
ОКТОБРА

Полицајци су пожуривали Маркса. Не желећи да увећава очајање жене и немир који је обузео кућу, Карл је пољубио дјецу, бодро се дотакао руком Ленхениног рамена и, чврсто загрливши Џени, изишао на улицу са својим пратиоцима.

Али Џени је, без обзира на његову молбу да до јутра остане код куће, истрчала на улицу, у ходу закопчавајући будницу и завезујући капуљачу.

— Карл, не могу да останем без тебе! понављала је одгурујући полицајца. Никакви Марксови наговори нису помагали. Крај улаза у полицијску управу стража је грубо отргнула Џени од Карла.

Маркса су увели у зграду и врата су се за њим затворила. Џени је остала сама на мрачној и влажној улици. Стражар је захтијевао да се одмакне од капије. То су били ужасни тренуци за њу. Да се врати кући и чека зору, чинило јој се немогућним. Кућа без Карла?! Је-за јој је прошла кроз тијело кад је замислила себе како улази у његову радну собу гдје књиге и ствари још чувају топлину његовог додира... А ако га обогале или убију?

Џенино срце је почело тако јако да лупа да ју је то силно забољело.

„Треба нешто предузети, отети га из канпи полиције” — размишљала је она, куцајући на врата људи које је мало познавала, а који су јој се чинили утицајни. Дочекивали су је или са чуђењем, или са зловољом због прекинутог сна, или са жељом да јој помогну, ти људи у домаћим хаљинама, поспаних лица, рашчупане косе и бакенбарда. Слуге утицајних чиновника су је са свијећама испраћали до улаза, сумњајући у њен здрав разум.

Поред цркве Светог Гудуле она је срела свог пријатеља Жигоа. Веома узбуђен због Карловог хапшења он је кренуо с њом пустом улицом.

Изиенада су к Џени пришла два полицајца.

— Госпођа Маркс? — упитао је један од њих. — Одлично! Управо сте нам ви потребни.

— Гдје је мој муж?

— Побите за нама и показаћемо вам гдје се он налази.

Њу су одвели у полицију и затворили у ћелију заједно са женама-лоповима и проституткама.

Ујутру се Џени попела на дрвени кревет и провирила кроз гвоздену решетку. Какво је било њено изненађење и радост кад је на прозору преко пута угледала уморно лице пријатеља — белгијског управника библиотеке Жигоа. Он ју је познао и покретима руку јој је показивао у правцу затворског дворишта.

Погледавши у том правцу, Џени није могла да суздржи крик. Спазила је Маркса, којег су под стражом некуд спроводили.

Убрзо су Маркову жену пребацили у другу историју која се уопште није гријала. Тамо је остала неколико сати, дрхтећи од хладноће, послије чега су је одвели иследнику. Прилично учтиво покушали су да од ње добију потврду да Карл није био лојалан према белгијској влади. Међутим, не постигавши ништа, иследник је издао наређење да се Џени пусти на слободу.

А Маркс се за то вријеме налазио у ћелији с поремећеним људима, од којих је непрестано морао да се брани.

Пред вече је Карл добио налог да без одлагања напусти Брисел и вратио се кући. Тамо га је чекао одговор Привремене француске владе, која је најучтивијим изразима стављала ван снаге наредбу о његовом прогонству. Писмо је потписао Фердинанд Флокон, Марксов и Енгелсов познаник, иначе уредник листа „Реформа“.

Париз је био поново отворен за Карла. Заједно са Џени он је ишао тамо гдје се није утишавала „Марсељеза“, гдје је револуција славила побједу.

ПОБЕДА